

Képešy Imre*

A nemzeti tradíció és modernizáció válaszfútján

Az Országbírói Értekezlet öröksége

1. Bevezetés

A kutatócsoport munkája a 19. századi magyar jogélet (jogalkotás, jogalkalmazás, jogtudomány) önállóságának vizsgálatára irányult, annak kontextusában, hogy mennyiben voltak meghatározóak a nemzeti tradíciók az 1800-as évek közepére jelentkező modernizációs törekvések megvalósítása során, illetve mennyiben determinálták a külföldi minták a hazai jogfejlődést.

E kérdések megválaszolására több szempontból nézve is alkalmasnak tűnt az 1861. január 23-án összeült Országbírói Értekezlet tevékenységének elemzése. Az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* (ITSZ) máig fordulópontként tekinthetőek a magyar jogfejlődésben, miután a testület tagjaira hárult annak terhe, hogy válasszanak a tradicionális magyar jogintézmények, illetve a hozzájuk képest több tekintetben idegennek ható, és vitathatatlanul alkotmányellenesen hatályba léptetett, de mégiscsak (főként a magánjog területén) fejlettebbnek tekinthető jogi normák között.¹

Kutatási területem meghatározásakor az is döntő szempontot jelentett, hogy ugyan a jelesebb évfordulók alkalmával a hazai jogászok megemlékeztek az Országbírói Értekezlet jelentőségéről, a testület működésének átfogó bemutatását célul tűző tudományos mű Magyarországon 2023-ig nem született.² A korábbi kutatások inkább az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*, vagy azon belül egyes részterületek elemzésére irányultak,³ és kevésbé fókuszáltak az azokat megalkotó testületre, vagy éppen az ITSZ elfogadásának részletes bemutatására, illetve e folyamat elemzésére.

Összességében elmondható, hogy a gróf Apponyi György⁴ által összehívott testület több szempontból is magán viselte 1860 és 1861 fordulójának meghatározó jegeit. A forradalom és kiegyezés válaszfútján⁵ saját jövőjét kereső Magyarország politikai elitje, illetve a birodalmi ország 1850-es évek szerinti felfogását épphogy feladó, de a kiegyenlítésre még fel nem készült uralkodó egyaránt szükségesek voltak az értekezlet egybehívásához.

Az Országbírói Értekezlet tanácskozásait az első pillanattól kezdve a magyar jogrendszer az 1850-es években ért változások determinálták, amelyek megítélése azért vezetett élénk vitákhoz, mert a magyar közjog szabályaival ellentétesen behozott jogi normáknak köszönhetően jutott a hazai jogélet olyan, 1861-re nélkülözhetetlen intézményekhez, mint a telekkönyv – arról nem is beszélve, hogy az ausztriai általános polgári törvénykönyv (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, ABGB) olyan alapot kínált a hazai polgárok számára, amely egyértelműen fejlettebb volt az 1848 előtti magánjogi intézményeinknél.

Ismerünk olyan szakirodalmi álláspontot, amely az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* megalkotásában egyfajta „igazságügyi kiegyezést” lát,⁷ de az értekezlet résztvevői valójában nem a magyar törvényeket egyeztetették az osztrák jogszabályokkal, hanem olyasfajta alkotmányos alapelvek mentén vizsgálták a magyar törvények visszaállításának lehetőségét, mint a jogfolytonosság, a törvényesség, a jogegyenlőség biztosítása, vagy épp a magánszemélyeket megillető jogok védelme.⁸

E folyamat eredményeként több vitatható döntés született, amelyet nem kevesen kértek számon az értekezlet által kidolgozott *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*on. Erre tekintettel megkerülhetetlennek láttam annak vizsgálatát, hogy milyen mozgásterrel rendelkezett az Országbírói Értekezlet.⁹ Ugyancsak figyelmet szenteltem azon dilemmák tárgyalásának, amelyekkel az ország legkiválóbb jogásza 1861. január 23-án szemben találták magukat. Döntést kellett hozni mindenekelőtt abban, hogy miben is állt a tanácskozások célja? Mire jogosította fel őket a (törvényesen még meg nem koronázott) uralkodó,¹⁰ amikor az értekezlet összehívásáról döntött? Mitévők lehettek, ha az 1848 előtt megalkotott törvényi rendelkezések nem voltak alkalmazhatóak a megváltozott viszonyokra? És végezetül: törvényhozói hatáskör hiányában milyen szabályokat hozhattak egyáltalán javaslatba?

Az már a kezdetektől fogva nyilvánvalónak tűnt, hogy a legnagyobb tehertételt az ősiség kérdése képezte. 1848 tavaszán az „utolsó rendi gyűlés” törvénybe foglalta a magyar magánjog egyik legmeghatározóbb jogintézményének megszüntetését, de az 1848. évi XV. törvénycikk megalkotóinak arra már nem maradt idejük, hogy a múlt eltörlése mellett hidat képezzenek a jövő irányába.¹¹ A modern magyar magánjog alapjainak lerakása az 1850-es években működő birodalmi kormányzat feladatává vált. Az ekkoriban hatályba léptetett jogszabályok alkotmányos rangot sosem igényelhetek maguknak, de a rendi viszonyok lebontásában és a polgári átalakulásban betöltött szerepük elvitathatatlanul vált. Így, amikor az Országbírói Értekezlet összehívták, az ország legkiválóbb jogászaiknak utat kellett találniuk az 1848. évi eszmékkel szemben álló rendi magyar jog Szküllája, és modernitás jegyével rendelkező, ámde alkotmányellenesen bevezetett osztrák törvények Kharübdiszé között.¹²

* Képešy Imre PhD, adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék; adjunktus, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék, ORCID: 0000-0001-8388-7273

2. Az értekezlet összehívásának előzményei

Az Országbírói Értekezlet tárgyalását köztörténeti síkon elválaszthatatlannak láttam az *Októberi Diplomától*, és annak kontextusba helyezése igényelte az 1848. évi események,¹³ illetve az 1850-es években létezett abszolút hatalom¹⁴ közjogi lényegének vázlatos bemutatását. A téma feldolgozása kapcsán ugyancsak megkerülhetetlennek láttam az áprilisi törvények közül az ősiség eltörlését kimondó törvénycikk, illetve annak jogtudományi értékelésének bemutatását, hiszen többek között Szladits Károly is felhívta a figyelmet arra, hogy az ősiség felett pálcát törő jogszabály elfogadása is szerepet játszott abban, hogy 1850-es években a magyar jogrendszer milyen fokú változások érték.

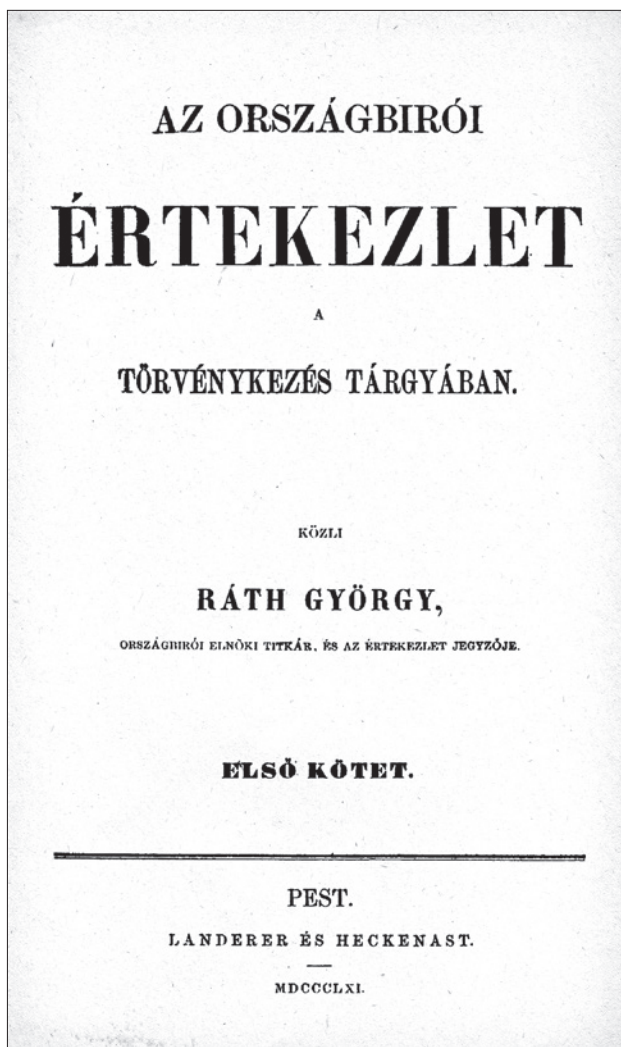
Természetesen, a magyar jogrendszert az 1850-es évek folyamán érő változásokat nem írhatjuk egyedül az 1848. évi törvényhozásban található hiányosságok számlájára.¹⁵ Az 1848. november 21-én miniszterelnökké kinevezett Felix zu Schwarzenberg által vezetett *ministerium* már hónapokkal a világsi fegyverletélt megelőzően egyértelművé tette, miként képzei el az Osztrák Császárság és azon belül a magyar koronatarományok jövőjét.¹⁶ Az osztrák törvénykönyvek közül az *ABGB* hatályának kiterjesztése a Szent Korona országra 1849-ben még nem volt eldöntött tény, ugyanis a magánjogot illetően két koncepció versengett egymással: az *ABGB* hatálybaléptetése mellett felmerült az önálló kódex megalkotásának gondolata, amelynek alapját az osztrák kódex képezte volna.¹⁷ A végleges döntésre az olmtzi alkotmány hatályon kívül helyezését követően került sor, amikor a szilveszteri pápens kihirdetésével párhuzamosan Karl von Krauß igazságügy-miniszter javasolta, hogy az *ABGB*-t nyilvánítsák az osztrák császárság valamennyi tartományának közös jogává, és ezzel párhuzamosan annak hatályát terjesszék ki valamennyi koronatarományra.¹⁸ Magyarországon ezzel egyidejűleg intézkedni kellett az ősiség intézményének tényleges megszüntetéséről.¹⁹

A kutatás során megkerülhetetlennek láttam az 1860. évi *Októberi Diploma* vizsgálatát, amelyben az Országbírói Értekezlet kronológiailag legközvetlenebb előzményét találjuk.²⁰ Törekedtem a diplomával párhuzamosan kiadott ún. legfőbb császári kéziratok tartalmának elemzésére, miután e dokumentumok, egybevetve a történelmi kontextussal, illetve a fennmaradt emlékiratokkal, választ

adhatnak arra az ez idáig kevésbé érintett kérdésre, hogy miben összpontosult az Országbírói Értekezlet összehívásának eredeti célja, és ez változott-e az 1860. október 20-tól, a tanácskozások tényleges megkezdéséig tartó időszakban. Az Országbírói Értekezlet összehívásának célját tekintve azt állapítottam meg, hogy 1861 januárjában az országbíró biztosan azzal a céllal hívta össze az értekezletet, hogy annak résztvevői a magyar törvények visszaállításáról tárgyaljanak. Ebből viszont nem szabad arra következtetnünk, hogy az uralkodót is ugyanezen cél vezérelte három hónappal azelőtt, amikor az értekezlet összehívásáról döntött. Miután a Habsburg uralkodók közül Ferenc József kísérlete bizonyult a legsikeresebbnek a birodalmán belüli jogegység megteremtésére, egyáltalán nem tartom valószínűnek, hogy éppen ő iniiciált volna bármilyen, ezzel ellentétes folyamatot. Erről tanúskodik a kéziratok szövege, amelyekből az általa kihirdetett jogszabályok fenntartásának igénye rajzolódik ki. Ferenc József a

bíróági szervezettel kapcsolatos kérdések megvitatását és csak az ezzel szorosan összefüggő jogszabályi módosítások előterjesztését várta el; míg Apponyi György – a magyar igazságszolgáltatás megóvása érdekében – kiterjesztette az értekezlet tárgykörét valamennyi, a törvénykezéssel összefüggő kérdés megvitatására.

Nem tekinthetem el az 1860 végén kibontakozott vármegyei mozgalom vázlatos bemutatásától, amelyek a diplomát elutasítva, az 1848. évi alapokhoz való maradéktalan visszatérés gondolatához ragaszkodtak, amint erre a körülményre nem egy alkalommal utaltak az értekezlet ülésein.²¹ Pest megye 1861. január 23-án ténylegesen átvette a törvénykezést,²² és ezzel párhuzamosan döntések születtek a császári törvényesékek ellehetetlenítése érde-

Az Országbírói Értekezlet tanácskozmányai Ráth György 1861. évi kiadásában

kében.²³ A bírakat, illetve az egyéb tisztségviselőket megfosztották hivatali szobáiktól, és a közgyűlés megtiltotta saját tisztségviselőinek, illetve a községi előjáróknak, hogy a cs. kir. bíróságok idézéseit kézbesítsék, illetve végrehajtási rendelkezéseit foganatosítsák. Szabad György szerint

„a maguk módján a megyei bizottmányok is a rend liberális alkotmányos értelmezésének hívei voltak, azonban Deákkal ellentétben többségük úgy ítélte, hogy a hatalom megszerzésének és biztosításának előfeltétele az önkényuralom maradványainak felszámolása. Ezért törekedtek a közigazgatás mellett a törvénykezés átvételére is, ezért igyekeztek a letűnt rendszer maradék tekintélyét is megsemmisíteni.”²⁴

E nézetet támasztja alá Fejér vármegye közönségének az országbíróhoz címzett levele is, amelyben „az abszolút rendszernek még mindeddig fennálló törvénykezési maradványainak” megszüntetésére kérték az országbíró.²⁵ A vármegyei törekvések súlyát jól mutatja, hogy az országbíró február 8-án kelt körlevelében reagált ezekre,²⁶ türelemre intve a törvényhatóságokat, és az Országbírói Értekezlet eredményének bevárására kérte a vármegyéket.²⁷ A vármegyei mozgalom nem került el a bécsi kormány figyelmét sem.²⁸

Az előzményekhez tartozó utolsó problémakört az országbírói méltóság betöltésével kapcsolatos kérdések tisztázása jelentette. A szakirodalom döntően gróf Apponyi György személyével foglalkozik, ami teljesen érthető, hiszen az 1861. január 7-én kinevezett²⁹ országbíró hivatali ideje alatt került sor az értekezlet összehívására, azonban az események ilyen irányú alakulásában álláspontom szerint jutott némi szerep gróf Cziráky Jánosnak, aki Apponyit megelőzően rendkívül rövid ideig volt ugyan e tisztség birtokában,³⁰ és azáltal, hogy deklarálta törekedett a magyar törvények ismételt visszaállítására, segítette utódját ezen cél megvalósításában.

3. Az Országbírói Értekezlet tanácskozásai

Kutatásom középpontjában az értekezlet működésének, tanácskozásainak, illetve az azok eredményeként megjelenő javaslatoknak közjogi szempontú elemzése állt.

Az Országbírói Értekezlet első két napja során lefolytatott tanácskozásokból az egyes alválasztmányok számára irányadó alapelvek meghatározására irányuló folyamatra összpontosítottam, aminek kapcsán rögzíthető, hogy az értekezlet tanácskozásain a *magyar törvények visszaállítása* nem képezte érdemi vita tárgyát.³¹ A valódi problémát sokkal inkább annak eldöntése jelentette, lehetséges-e azok mindennemű változtatás nélküli visszaállítása oly módon, hogy eközben a magánszemélyek jogai ne sérüljenek.

A résztvevők közül Ghyczy Kálmán alapvetésként kezelte, hogy az Országbírói Értekezlet nem terjeszthet fel az uralkodóhoz olyan tartalmú javaslatot, amely által

„új törvény iniciáltatnék”, hiszen erre kizárólagosan az országgyűlésnek volt lehetősége: „ha nem ismerjük el, hogy Felséges Urunk törvényt octroyozhat, mi magunk Ő Felségét octroyozásra nem hívhatjuk föl.”³² Az osztrák törvények fenntartását is lehetetlennek tartotta,³³ így az egyedüli törvényes utat abban látta, ha Ferenc Józsefet arra kéri, hogy „a magyar mind anyagi, mind alaki törvényt minden tekintetben s így az ítélő bíróságokra nézve is visszaállítani méltóztassék”.³⁴ Ebből következően az Országbírói Értekezlet feladata azon „rendszer szabályok [kidolgozásában áll], melyek szükségesek arra, hogy a törvénykezés mostani állapotából az ügyek különböző stádiumához és minőségéhez képest a magyar törvényes lábra visszaállítsassék.”³⁵ E „rendszer szabályok” – Ghyczy alaptételéhez igazodóan³⁶ – *semmilyen módon* nem irányulhattak a magyar törvények módosítására.³⁷

Az Országbírói Értekezlet döntő többsége emellett – az uralkodóhoz és az országbíróhoz hasonlóan – nélkülözhetetlennek ítélte a törvénykezés folytonosságának fenntartását. Ez főként az ösiség eltörlését kimondó 1848. évi XV. törvénycikk vonatkozásában jelentett problémát, miután a jogszabály 2. §-a az érintett perek vonatkozásában *moratorium* alkalmazását rendelte el. E rendelkezés önmagában kétséges tette, hogy az átmeneti időszakra vonatkozóan megalkotni kívánt pótlólagos szabályok esetében lehetséges lesz-e megmaradni a Ghyczy Kálmán által kijelölt – közjogilag egyébként helyes – korlátokon belül.³⁸

Az Országbírói Értekezlet többsége nem látta lehetségesnek a magyar törvények visszamenőleges hatállyal történő visszaállítását.³⁹ Az értekezlet utolsó fontos elvét Tóth Lőrinc, majd Deák Ferenc fogalmazta meg. Utóbbi szavait idézve: „semmi oly javaslatot ne tegyünk, mi az 1848-ik évi törvények democraticus szellemét ismét felforgatná, a törvény előtti egyenlőséget megsemmisítené.”⁴⁰ Deák mind az öröklési joggal, mind a büntetőjoggal kapcsolatos viták során elmondta, hogy a magyar jogi normák mindennemű változtatást nélkülöző *in integrum restitutio*ja egyet jelentett (volna) a törvény előtti egyenlőség kimondását megelőző szokásjog, illetve a rendi korszak szellemisége által áthatott jogi normák visszahozatalával.⁴¹ Deák számára az áprilisi törvények szellemiségének tiszteletben tartása olyan axiómát képezett, amelytől eltekinteni nem lehetett.⁴²

4. A polgári anyagi jog feletti vita tanulságai

Kutatásom másik fókuszja az öröklési jogi rendelkezések feletti vita elemzése.⁴³ Az 1848. évi XV. törvénycikk által okozott hézag következtében a közjogi és magánjogi elvek összeütöztetése elkerülhetetlen volt, ezért esett választásom a tárgyalások ezen részének bemutatására,⁴⁴ ahol már a kiindulópont sem volt egyszerű. A kérdés megtárgyalására kiküldött alválasztmányok a következő (néhol egymásnak ellentmondó) elvárásoknak kellett ugyanis megfelelnie:

– Kiindulási pontként a magyar törvények visszaállítása szolgált, de azoknak *visszaható erőt nem lehetett tulajdonítani*.

– Amennyiben az ősiség eltörlése hézagokat ejtett a hazai jogintézményeken, akkor ezeket pótolni kellett, de a javaslat megfogalmazása során *tartózkodni kellett a törvényalkotástól*.

– Végezetül, az átalakítást oly módon kellett végrehajtani, hogy moratórium elrendelésére, azaz perek felfüggesztésére ne legyen szükség, amivel szoros összefüggésben állt a *hitel, kereskedelem és forgalom, valamint magánérdekek* megőrzésének kötelezettsége.⁴⁵

A „polgári törvény” feletti tanácskozás február 22-én kezdődött, és amint látni fogjuk, a vita kezdetektől fogva az alvალasztmányi javaslat és a két különvélemény kontextusában zajlott. Az egyes álláspontok között lényeges eltérések mutatkoztak. Az alvალasztmány az öröklési jogban az *ABGB* szabályainak fenntartását javasolta, miután tagjainak többsége – figyelemmel az Országbírói Értekezlet során elfogadott elvre, miszerint tartózkodni kell a törvényhozás körébe eső javaslatok megfogalmazásától – lehetetlennek látta az 1848 előtti magyar szabályozás visszaállítását. Az első különvéleményt⁴⁶ jegyző Deák József ehhez képest lehetségesnek gondolta a régi magyar öröklési rend visszaállítását, míg a második különvéleményt⁴⁷ megfogalmazó Horvát Boldizsár, Ledniczky Mihály, Rudnyánszky Béla és Thanhoffer Pál egyetértett⁴⁸ az alvალasztmánnyal abban, hogy öröklési jogi törvényeink változtatás nélkül nem állíthatók vissza. Ők viszont az osztrák kódex ideiglenes hatályban tartását ugyanolyan oktrojálásnak tekintették, mint a pótlólagos szabályok megalkotását, és olyan ideiglenes rendelkezések elfogadását javasolták, amelyek hűen tükrözték a magyar jogi tradíciókat.

Mindhárom „út”, mindhárom koncepció valaminek feladásával járt. Az alvალasztmány javaslata a magyar törvények visszaállításáról mondott le az öröklés tekintetében, Deák József javaslata a jogbiztonság sérelmével járt volna, míg a négy ügyvéd által készített különvélemény eléggé egyértelműen a jogalkotás talajára merészkedett. A közel öt napig tartó diskurzust frappánsan jellemezték Szentiványi Vincze szavai, aki szerint „[s]em ott nem vagyunk, hogy a törvénszünet az igazságkiszolgáltatás folytonosságának főtartása, s a jogviszonyok megzavarása nélkül ismét visszaállíthatassék, sem nem vagyunk ott, hogy új törvényt készítsünk”.⁴⁹

Áttekintettem továbbá az értekezlet munkálataiban szabályozott egyéb jogterületeket, vizsgálva, hogy mennyiben tudtak érvényesülni a magyar törvények visszaállítását célzó erőfeszítések, illetve ezek milyen következménnyel jártak. Az egyes alvალasztmányok által hozott döntések között felfedezhetünk különbségeket. A polgári anyagi jogban érvényesült ugyan a magyar törvények visszaállításának elve, de az öröklési rend vonatkozásában normaalkotásra került sor, és az *ABGB* nem kevés rendelkezését is hatályban kellett tartani a telekkönyv okán. A polgári eljárásjog világában az 1848. évi állapotok *restitutio*ja a bírósági szervezet kapcsán érvényesült, ellenben a polgári

perre vonatkozó szabályok meghatározása során az értekezlet normaalkotó tevékenysége volt domináns. A büntetőjog világában az értekezlet az 1848 előtti gyakorlatot állította vissza, és az árvaügyhöz hasonlóan csak az áprilisi törvények által megkövetelt legszükségesebb módosításokat rögzítette.⁵⁰ A sajtójog vonatkozásában a cél szintén az 1848. évi törvény visszaállítása volt, ellentétben a bányajoggal, ahol az 1854. évi kódex hatályban tartására született javaslat. Az úrbéri viszonyok tekintetében nem tartotta az értekezlet szükségesnek az ideiglenes szabályozást, ami az 1853. évi pátens hatályban maradását eredményezte, míg kereskedelmi jogi tárgyú törvényeink esetében nem kevés módosítás elfogadására került sor, azok visszaállításával egyetemben.

5. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok jóváhagyása és azok jogforrási jellege

Az Országbírói Értekezlet által megfogalmazott javaslatok elfogadásának menetét a hazai szakirodalom még nem dolgozta fel. E folyamatot az elérhető levéltári forrásokra, a minisztertanácsi és az országgyűlési jegyzőkönyvekre, valamint a memoárirodalomra támaszkodva mutattam be.⁵¹ Két „felvonásban” tárgyalt róla a Rainer főherceg nevével fémjelzett, de valójában Anton Schmerling államminiszter által vezetett birodalmi minisztertanács. A javaslat nem csak itt nézett szembe komoly oppozícióval: a képviselőház plénuma előtt zajlott vita is eléggé heves volt, és egészen 1861 júliusáig Ferenc József is vonakodott annak elfogadásától. A *négy hónapra szánt munkálathatban* foglalt szabályok végül éveken keresztül képezték a hazai törvénykezés zárókövét,⁵² miután – törvényesen megkoronázott király hiányában – a magyar országgyűlés egészen 1867-ig nem kezdhetett neki a törvényalkotói munkának.⁵³ Az sem mellékes, hogy eközben az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* hiányosságait a gyakorló jogászok a jogtudomány jeles képviselőivel karöltve igyekeztek pótolni.⁵⁴

A dolgozat közjogi fókuszát tekintve megkerülhetetlennek láttam az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* jogforrási jellegének vizsgálatát.⁵⁵ Ezzel kapcsolatban arra a következtetésre jutottam, hogy az *ITSZ* esetében a hazai jog valós kútfőjéről van szó,⁵⁶ ámde egy olyasfajta jogforrásról, amelyet nem lehet a klasszikus jogforrások közé besorolni – elvégre azok sem a törvény, sem a rendelet, sem a statútum, sem a *decisio* fogalmának nem felelnek meg maradéktalanul. A kötelező erejüket a szokásjogból nyerik, de elvitathatatlan a folyamat jelentősége, amelynek során az országgyűlés, az államfő, a Curia mellett (két kivétellel) a vármegyék közgyűlései is alkalmazhatónak, illetve alkalmazandónak mondták ki e normákat. Ennek kapcsán utalok Béli Gáborra, aki szerint törvényesen megkoronázott uralkodó hiányában az Országbírói Értekezlet összehívásában, illetve az általa megalkotott javaslatok elfogadásában közreműködő vagy érintett szervek magyar közjogi, alkotmányjogi szempontból *(csak) de*

facto fungáló szervek lehettek. Közjogi szempontból nézve tökéletesen igaza van, de álláspontom szerint e folyamat közvetve mégis jelentőséggel bírt, gondolva főként az országgyűlés szerepére. Az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* Erdélyre gyakorolt hatásának vizsgálatánál látni fogjuk, hogy az erdélyi törvénykezési bizottság tanácskozásai során az *ITSZ* perjogi rendelkezéseinek átvétele vonatkozásában éppen az hozta meg azt áttörést, amikor a képviselőház, illetve a főrendiház ideiglenesen használhatónak nyilvánította az Országbírói Értekezlet munkáját. Mindez ékes bizonyítéka annak, hogy egy alkotmányjogiilag abszurd helyzetben is komoly törekvés mutatkozott az alkotmányos szabályokhoz való ragaszkodásra.

Az Országbírói Értekezlet kapcsán végezetül figyelmet szenteltem a résztvevők társadalmi összetétele⁵⁷ vizsgálatának, amellyel kapcsolatban megállapítható, hogy elsősoró többségben voltak a nemesek, míg a polgárságot mindössze hárman „képviselték” (Horvát Boldizsár, Fuchs Rudolf, Farkas Ferenc). Az 1861-ben hétszemélynökké kinevezett személyek egy része bárói rangot viselt, jelentős részük az 1850-es években is betöltötte a bírói hivatást, akik kétségtelenül a konzervatív elemet erősítették. Ehhez képest Melczer István vagy épp Deák Ferenc az 1850-es években visszavonultak a hivatalviseléstől.

6. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok hatása Erdélyre és Horvát-Szlavónországra

Kutatásom során, elfogadva azon tényt, hogy az *ITSZ* hatálya csak Magyarországra terjedt ki, vizsgálni kívántam, hogy kimutatható-e az Országbírói Értekezlet munkálatának hatása Erdélyre, illetve Horvát-Szlavónországra. Erdély vonatkozásában a források egyértelműen bizonyították, hogy a törvénykezés újjászervezése érdekében összehívott bizottság az *ITSZ* hatályának kiterjesztését javasolta bizonyos módosításokkal Erdélyre, e törekvés azonban nem járt sikerrel. A kudarc okait illetően többféle magyarázatot is megfogalmazhatunk: az első éppen abban rejlik, hogy Ferenc József elvből opponált mindenféle javaslatot, ami az unió ügyét segítette volna. Emellett a bécsi minisztertanács már 1861 márciusában egyértelművé tette: nem kíván Erdélyben olyasfajta engedményeket tenni, amelyekre Magyarország esetén sor került. Kutatásom során úgy láttam továbbá, hogy Magyarországgal ellentétben, ahol a magyar törvények visszaállításának igénye általánosnak volt mondható, Erdélyben a szászok által megfogalmazott javaslatok teljesen ellentétes irányba mutattak.

Horvát-Szlavónországban az 1861. évi 80. törvénycikk elrendelte egy bizottság felállítását, amelynek az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* mentén kellett volna megfogalmaznia javaslatait a nemzeti jogrendszer visszaállítása kapcsán. A testület tanácskozásai rövid idő alatt más irányt vettek, és a bizottság tagjai úgy döntöttek, javaslataik kidolgozása során az 1848 előtti „horvát-magyar”, vagy az 1849 után hatályba léptetett „osztrák-német” törvények

közül eredetüktől függetlenül azokat fogják választani, amelyek jövőbeni alkalmazása a horvát érdekeket szolgálja.⁵⁸ E gondolatmenet különbözött az Országbírói Értekezlet „krédójától”, amelynek értelmében az oktrojált jogszabályok fenntartására csak abban az esetben kerülhetett sor, amennyiben azt a közhitel, a magánszemélyek jogainak védelme feltétlenül igényelte.

7. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok felülvizsgálatára irányuló törekvések

Kutatásom utolsó pillérét az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* felülvizsgálatára irányuló 1861 és 1865 közötti törekvések vizsgálata jelentette. Ennek kapcsán vizsgáltam a birodalmi minisztertanács jegyzőkönyveit, illetve az 1863-ban összehívott váltójogi országbírói értekezlet jegyzőkönyveit. Utóbbiak tanúsága szerint 1863 elején „a pesti nagykereskedők a hazánkban fenálló váltótörvények ideiglenes megváltoztatása végett akarnak Ő Felségéhez folyamodni”.⁵⁹ Az uralkodónak szánt kérelem átnyújtására Forgách Antal,⁶⁰ illetve Apponyi György közbelépésének köszönhetően végül nem került sor, akik meggyőzték a kereskedőtestületek vezetőit, hogy a kívánt célt más módon is el lehet érni.⁶¹ Ennek eszközéül szolgált azon értekezlet összehívása, amelyre meghívást kaptak a hétszemélynökkök mellett a kereskedői testületeket képviselői; és amelynek feladatává vált annak eldöntése, hogy a kereskedelemben tapasztalható problémák forrása a törvénykezés hiányosságaiban keresendő-e.

A bécsi törekvéseket illetően összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy az 1861 és 1865 közötti provizórium időszakában több kísérlet is irányult az Országbírói Értekezlet eredményeként előállott magyarországi helyzet felülvizsgálatára, amelyek a kereskedelmi jog egységesítésére és az *ABGB* ismételt hatálybaléptetésére irányultak. E kezdeményezések Zichy Hermann főkancellári kinevezésével kaptak „zöld utat”, amelynek keretében a kancellária 1865. március 22-én nekifogott az *ABGB* átdolgozásával kapcsolatos munkálatoknak – az ezzel kapcsolatos teendőket a királyi Curia három bírójára (Zádor Györgyre, Fábry Istvánra és Nyeviczkey Józsefre), Wenzel Gusztávra (a Pesti Királyi Tudományegyetem tanárára), valamint Járy György udvari tanácsosra bízták. Az elkészült javaslatokat⁶² a magyar országgyűlés elé kívánták terjeszteni, azonban 1864 és 1865 fordulójára vízválasztónak bizonyult a nemcsak Magyarországon, hanem az osztrák tartományokban is tervezett⁶³ igazságügyi reformot illetően is. Miután az osztrák–magyar közjogi viszonyok rendezését célzó titkos tárgyalások ígéretesnek bizonyultak,⁶⁴ és Deák Ferenc húsvéti cikke⁶⁵ egyértelműen jelezte a szándékot a dinasztiaival történő kiegyezésre,⁶⁶ a törvénykezés kérdése időlegesen, az osztrák törvények hatályba léptetésének kérdése végérvényesen lekerült a napirendről.

8. „Mi lett volna, ha...?”

Végezetül, a kontrafaktuális történetírás eszközához nyúlva, annak vizsgálatával foglalkoztam, hogy megfogalmazhatott volna-e az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*-ban található rendelkezésekhez képest eltérő javaslatot az Országbírói Értekezlet? Elvi szinten természetesen igen, miként a polgári törvény feletti javaslat kidolgozását, vagy éppen az úrbéri viszonyokkal kapcsolatos kérdéseket rendező bizottság esetében is láthattuk, hiszen azok kifejezetten az osztrák jogszabályok hatályban tartására tettek javaslatot. A korabeli közhangulatot figyelembe véve a törvényhatóságok jelentős része nem tett volna eleget ennek a döntésnek, ez pedig pontosan ahhoz az ítélkezési anarchiához vezethetett volna, amelyet az országbíró és az Országbírói Értekezlet résztvevői el akartak kerülni. Márkus Dezső szerint

„[a]z volt a nagy kérdés: nem lenne-e czélszerűbb ideiglenesen – csak némi módosítással az öröklési jog körül – meghagyni hatályában az osztrák polgári törvénykönyvet, amely az országnak máris megszerezte volt az egységes magánjogi kodifikáció összes előnyeit és amelynek érvényben tartása megóvjá a jogrendet újabb megrázkódtatástól, mintsem visszaállítani a magyar magánjogi törvényeket, amelyek jórésben nemcsak hézagosak, de főképpen idejüket múlták? Hogy a döntés a magyar polgári anyagi magántörvények visszaállítása mellett történt, az számos nagy hátránya ellenére, amelyek közt nem a legutolsó jogászaink magánjogi

kiképzésének állandó fogyatékosága, mégis nagyon bölcs elhatározás volt. Mert igaza van Grossschmid Bélinek azzal a fölfogásával, hogy az osztrák jog recepciója, nemzeti jogfejlődésünk önállóságának rovására, egyfelől még bensőbbé tette volna azt a köteléket, amely bennünket Ausztriával kapcsol össze, másfelől pedig nem ösztönzött volna a magyar magánjognak az osztráktól független kodifikációjára.”⁶⁷

A második alternatívát a peres eljárások felfüggesztése jelenthette volna az 1848. évi XV. törvénycikk 2. §-a alapján, illetve azon esetekben, ahol a magyar törvények helyreállítása nem tűnt lehetségesnek. Az ilyen tartalmú javaslat elfogadásának esélyét csillagászatian alacsonynak tekintem, miután nemcsak Ferenc József deklarált álláspontjával lett volna ellentétes, hanem a magánszemélyek érdekeit is mélyrehatóan sértette volna. És még ha állna is azon érvelés, miszerint az ezzel kapcsolatban felmerülő kérdések az ország lakosságának mindössze kis részét érintették volna, egy ilyen tartalmú döntés meghozatalának következményei beláthatatlanok lettek volna.

A harmadik (szintén csak elvi szinten létező) lehetőséget az Országbírói Értekezlet hallgatása jelenthette volna. Amennyiben a testület tagjai az országgyűlés asztalára „utalták” volna a pótlólagos szabályok megalkotását, törvényesen megkoronázott király híján e kérdésben csakis a törvényhatóságok dönthettek volna – ami bizonyosan ítélkezési anarchiához vezetett volna.⁶⁸ Ebből következően az egyetlen valódi megoldást a ténylegesen követett út jelentette, amely viszont számos kihívást rejtett magában.

KÉPESSY, IMRE

Am Scheideweg zwischen nationaler Tradition und Modernisierung

Das Erbe der Judex-Curial-Konferenz

(Zusammenfassung)

Nach der Niederschlagung des Unabhängigkeitskriegs von 1848/1849 setzte Kaiser Franz Joseph die ungarische Verfassung außer Kraft und teilte das Land in fünf Provinzen auf. Die Vereinheitlichung des Rechtssystems war bis zum Ende des Jahrzehnts abgeschlossen. Nach der Niederlage im Österreichisch-Sardinischen Krieg war Franz Joseph jedoch gezwungen, sein Reich neu zu ordnen. Das im Jahr 1860 verkündete *Oktoberdiplom* war der erste Versuch eines Kompromisses zwischen der Dynastie und Ungarn, blieb jedoch erfolglos. Dennoch stellte der Kaiser die ungarische Verfassung und das Par-

lament wieder her und führte das ungarische Rechtssystem wieder ein. Er betonte, dass die nach 1849 erlassenen Gesetze in Kraft bleiben würden, um Rechtssicherheit zu gewährleisten.

Nach dem Sturz des Neoabsolutismus lehnten die wiederhergestellten ungarischen Komitate die Entscheidung Franz Josephs jedoch ab und erklärten, dass die wiederhergestellten ungarischen Gerichte nach ungarischem Recht urteilen würden. Daher musste eine vom Obersten Richter einberufene Versammlung über die Zukunft der ungarischen Rechtsentwicklung entscheiden.

**At the Crossroads of National Tradition and Modernisation
The Legacy of the Judex-Curial Conference**
(Abstract)

Following the suppression of the 1848/1849 War of Independence, Emperor Franz Joseph suspended the Hungarian constitution and divided the country into five provinces. The unification of the legal system was complete by the end of the decade but following the defeat in the Austro-Sardinian War, Franz Joseph was forced to reorganise his empire. The *October Diploma*, promulgated in 1860, was the first attempt at a compromise between the dynasty and Hungary, albeit unsuccessful. Nevertheless, the emperor restored the Hungarian constitution and par-

liament and reinstated the Hungarian judicial system. He emphasised that laws enacted after 1849 would remain in force to ensure legal certainty.

Following the downfall of neo-absolutism, the restored Hungarian counties rejected Franz Joseph's decision, declaring that the restored Hungarian courts would judge according to Hungarian law. A meeting convened by the chief justice was therefore required to decide on the future of Hungarian legal development.

Jegyzetek

- ¹ KÉPESSY Imre: „Amikor a közjogi tekintetek a magánjogi érdekekkel összeütközésbe hozattak” – szuverenitáskérdések az Országbírói Értekezlet ülésén. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 3–4. sz. 23–29. p.
- ² KÉPESSY Imre: *Az Országbírói Értekezlet története és öröksége*. (Jogtörténeti Értekezések 61.) Budapest, 2023. Gondolat Kiadó.
- ³ MESZER Artur: *Országbírói értekezlet (21. és 156. §) és Osztrák polgári törvénykönyv*. Budapest, 1897. Politzer, 5–9. p.
- ⁴ Gróf Apponyi György életének 1848-ig terjedő feldolgozása Czinege Szilvia nevéhez köthető. L. CZINEGE Szilvia: *Gróf Apponyi György közéleti pályája a reformkorban – egy hivatalnok-politikus portré*. (Doktori értekezés) Debrecen, 2013. Debreceni Egyetem. Továbbá CZINEGE Szilvia: Gróf Apponyi György a kortársak szemével. *Történelmi Szemle*, 2018. 4. sz. 1–14. p.; CZINEGE Szilvia: Gróf Apponyi György a politikus hivatalnok – kancellár és kancellária a reformkor végén. *Századok*, 2012. 146. sz. 609–652. p.
- ⁵ SZABAD György: *Forradalom és kiegyezés választóján 1860–61*. Budapest, 1967. Akadémia Kiadó.
- ⁶ „törvénykezési”: bíróság előtti pörlekedésre, pörös eljárásra vonatkozó. L. CZUCZOR Gergely – FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. VI. k. Pest, 1874. Emich Gusztáv, 451. p.
- ⁷ Szladits Károly 1904-ben írt munkájában tünt fel e fogalom először, a Deák Ferenc születésének 100. évfordulójára írt megemlékezésében. L. SZLADITS Károly: Deák Ferenc és mai magánjogunk. *Jogtudományi Közlöny*, 1903. 42. sz. 348–351. p. Megjelenik a Csizmadia Andor, Kovács Kálmán, Asztalos László által jegyzett magyar állam- és jogtörténeti tankönyvben is, ahol azt olvashatjuk, hogy e rendelkezések a magánjogban előkészítették az a kompromisszumot, amelyet aztán a kiegyezés közjogilag is megvalósított. L. CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest, 1975. Tankönyvkiadó, 458. p. E tankönyv későbbi, átdolgozott változata úgy tekint az ITSZ-re, ami azt a „kompromisszumot tükrözi, amely az osztrák és a magyar uralkodó osztályok között jött létre a »magyar jog« és a tényleges gazdasági szükségletek áthidalásaként”. Emellett a szerzők úgy látják, hogy e rendelkezések teremtették meg a jogfolytonosságot a 1848. évi, és az azelőtt törvényekkel, és e szemlélet teremtett áthidaló megalapozás az 1848. évi törvények és a 1867. évi kiegyezés között. L. CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: *Magyar Állam- és Jogtörténet* (átdolgozta HORVÁTH Pál és STIPTA István). Budapest, 1998. Nemzeti Tankönyvkiadó, 380. p.
- ⁸ Kiss Albert: Az Országbírói Értekezlet félszázados évfordulójához. *Jogtudományi Közlöny*, 1911. 4. sz. 37. p.
- ⁹ L. HU-MNL-OL-O 125. Országbírói Hivatal. 30. sz. Fejér vármege közönsége üdvözlő irata az országbíróhoz melyben egyszersmind az országbírói értekezlet útján netán hozandó törvények ellenővást tesz. 1861. március 13. 123. p.; KECSKEMÉTHY Aurél: *Vázlatok egy év történelméből (1860 október huszadikától 1861 októberig)*. Pest, 1862. Emich Gusztáv, 64–66. p.
- ¹⁰ BATHÓ Gábor: V. Ferdinánd lemondásának törvényessége és törvényesítése. *Pro Publico Bono*, 2022. 3. sz. 37–38. p. DOI: <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.3.3>; BEKE-MARTOS Judit: *Állami legitimációs eljárások és államfői jogkör 1867–1918 között. Az amerikai köztársasági és a magyar monarchikus államfői hatalomátruházási processzusok és a ceremonális legitimáció összehasonlító jogtörténeti elemzése*. Budapest, 2012. Kossuth Kiadó, 70. p.; BEKE-MARTOS Judit: Restoring the Historical Constitutional Order with a Coronation in 1867. In GALEDEK, Michal – KLIMASZEWSKA, Anna (eds.): *Modernisation, National Identity, and Legal Instrumentalism. Studies in Comparative Legal History*. Leiden, 2020. Brill–Nijhoff, 82. p. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004417359_005; BEKE-MARTOS Judit: After 1848 – The Heightened Constitutional Importance of the Habsburg Coronation in Hungary. In VAN GELDER, Klaas (eds.): *More than Mere Spectacle: Coronations and Inaugurations in the Habsburg Monarchy during the Eighteenth and Nineteenth Centuries*. New York, 2021. Berghahn Books, 290–291. p. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv2tsxk0v.17>.
- ¹¹ RADY, Martyn: *Customary Law in Hungary. Courts, Texts, and the Tripartitum*. Oxford, 2015. Oxford University Press, 228. p. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198743910.001.0001>.
- ¹² MEZEY Barna: Horvát Boldizsár az Országbírói Értekezleten. *Jogtörténeti Szemle*, 2005. 3. sz. 34. p.
- ¹³ KÉPESSY Imre: National Modernisation through the Constitutional Revolution of 1848 in Hungary. Pretext and Context. In GALEDEK, Michal – KLIMASZEWSKA Anna: *Modernisation, National Identity and Legal Instrumentalism (Vol. II. Public Law)* (Legal History Library Volume 36.) Leiden–Boston, 2020. Brill–Nijhoff, 51–68. p. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004417359_004; A témával összefüggésben l. BATHÓ Gábor: *A kormány szerkezete és működése. A minisztertanács működésének gyakorlata 1867 és 1944 között*. Budapest, 2020. Nemzeti Közszerkezeti Intézet, 6. p.; BATHÓ Gábor: *A magyar kormány szerkezetének változásai és működése egyes aspektusai Magyarországon 1848 és 1944 között*. (Doktori értekezés) Budapest, 2021. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 88–101. p.
- ¹⁴ Korabeli elnevezéssel élve. RADY, Martyn: *A Habsburgok. A világ urai*. Budapest, 2022. Helikon, 266. p. L. továbbá RÁTH György: *Az országbírói értekezlet a törvénykezés tárgyában*. Első kötet. Pest, 1861. Landerer és Heckenast, (a továbbiakban *OBÉ jkv.* 1861. I. k.) 43. p.

- ¹⁵ HOMOKI-NAGY Mária: A magyar magánjog kodifikációja a 19. században. *Jogtörténeti Szemle*, 2004. 1. sz. 5. p.
- ¹⁶ GERGELY András: *Magyarország története a 19. században*. Budapest, 2003. Osiris, 283. p.
- ¹⁷ NESCHWARA, Christian: Das ABGB in Ungarn. In BERGER, Elisabeth (Hrsg.): *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Eine europäische Privatrechtskodifikation. Band III Das ABGB außerhalb Österreichs*. (Schriften zur europäischen Rechts- und Verfassungsgeschichte 57.) Berlin, 2010. Duncker & Humblot, 46. p. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1q69xnx.6>.
- ¹⁸ BRAUNEDER, Wilhelm: Die Dauerhaftigkeit einer Kodifikation. 200 Jahre österreichisches ABGB. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica*, 2010. 73. sz. 227. p.
- ¹⁹ KÉPES György: An Overview of the Hungarian Private Law Codification Until 1918, with Special Regard to the Codification Aspects of a Separate Commercial Law. *Journal on European History of Law*, 2016. 2. sz. 106. p.
- ²⁰ KÉPESSY Imre: Az út a kiegyezéshez. *Acta Universitatis Szegediensis. Forum. Acta juridica et politica*, 2019. 1. sz. 85–97. p.
- ²¹ A tanulmányban az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* szövegét figyelembe véve, illetve a korabeli magyar szóhasználat alapján használom e frázist, amivel kapcsolatban ki kell emelni, hogy ezen természetesen nemcsak a magyar törvények, hanem általánosságban véve a magyar jogi normák visszaállítását értették, amelyek 1848-ig jelentős részben szokásjogi jellegűek voltak.
- ²² Ugyanígy járt el a vármegyék jelentős része a helytartótanács vonatkozó rendeletének ellenére. L. SZABAD 1967. 189. p.
- ²³ Az országbíró a főkancellártól a császári törvényszékek bíráinak és hivatalnokainak felmentését kérte. L. HU-MNL-OL-O 125 Országbírói Hivatal iratai. 37–38. p.
- ²⁴ SZABAD 1967. 197. p.
- ²⁵ HU-MNL-OL-O 125 Országbírói Hivatal. 30. sz. Fejér vármegye közönsége üdvözlő irata az országbíróhoz melyben egyszersmind az országbírói értekezlet útján netán hozandó törvények ellen óvást tesz. 1861. március 13. 123. p. Az ITSZ utáni Fejér vármegyei bíráskodáshoz I. MEGYERI-PÁLFI Zoltán: *Jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbíróóságain 1872–1944*. Székesfehérvár, 2022. Székesfehérvári Törvényszék, 17–19. p.
- ²⁶ SZABAD 1967. 189. p. idézi: MÜLLER 1861. 10. p.
- ²⁷ „Honunk önálló törvénykezésének óhajta várt visszaállítását tárgyzó legfelsőbb elhatározását Felsőleges urunk azon jogszerű, és a legfontosabb közérdekek által követelt feltételhez kötni méltóztatott, hogy az által a személyes bátorság, a birtok biztonsága, és a magánjogi viszonyok folytonossága és állandósága ne veszélyeztessenek, s a hitet meg ne rendíttessék, fejedelmi legfőbb tiszte egyikének tekintvén azt, hogy az igazság kiszolgáltatása hű alattvalóinak érdekében ekként biztosíttassék.
- Egyedül ezen jogéret által indítva, a cs. k. Apostoli Felsőge addig is, míg a legközelebbi hazai törvényhozás e részben véglegesen intézkedendik, a törvénykezésnek ideiglenes szervezésében is nélkülözhetlenül megkívánató egyformaság és összhangzás tekintetéből legezlszerűbbnek, sőt a fénforgó körülmények közt egyedül lehetőnek azt tartotta, miként ezen fontos feladattal egy központi tanácskozomány bizassék meg, mely az országbíró elnöklete alatt, nevezetesen a törvényes alakban újra feléledt n. m. hétszemélyes táblának tagjaiból, és több jeles magyar törvénytudókból s kitünőségekből alakíttatván, a törvénykezés minden ágainak szervezése, nemkülönben az árvák vagyonának mikénti kezelése iránt, ideiglenes javaslatait, legfelsőbb jóváhagyás alá mielőbb felterjessze.” HU-MNL-OL-O 29–32. p. A törvényhatóságoknak címzett országbírói körlevél tervezete. Kelt 1861. február 8-án.
- ²⁸ MALFÉR, Stefan (Bearb.): *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867. IV. Abteilung Das Ministerium Rechberg. 1859–1861. Band 3*. Wien, 2009. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 266–267. p.; FERENCZI 1904. II. k. 258. p.
- ²⁹ L. HU-MNL-OL-D 185. 1861/29. Magyar Udvari Kancellária. Elnöki iratok.
- ³⁰ HU-MNL-OL-D 185. Magyar Udvari Kancellária. Elnöki iratok. 1861/29.
- ³¹ Kopácsy József szerint az értekezlet feladataul tűzött kérdés megoldásában „az általános közhangulatot ignorálhatónak nem tartja, miután a döntő többség az általuk készített javaslat alapján oktrojálendő intézmények irányába aligha viseltet hódolattal.” L. Az Országbírói Értekezlet első ülése. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 22. p.
- ³² Az osztrák miniszterek hasonló érvek mentén fogják opponálni az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*ban foglalt rendelkezéseket. L. Az Országbírói Értekezlet első ülése. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 12. p.
- ³³ Az egykori nádori ítélőmester és jövődől képviselőházi elnök az osztrák törvények hatályban tartását főként azért opponálta, mert azok megváltoztatásához nem elegendő az országgyűlés döntése, hanem a király szentesítésére is szükség van. L. Az Országbírói Értekezlet első ülése. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 12. p.
- ³⁴ Uo.
- ³⁵ Uo. 11–12. p.
- ³⁶ Az érvelést elfogadta Ambrus Mihály is, aki a visszaállított magyar törvényeken elvégzendő módosításokat országgyűlési tárgyalás elé utalta volna; nézete szerint az értekezlet ez ügyben csak feljegyzéseket készíthetett volna. L. Az Országbírói Értekezlet első ülése. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 24. p.
- ³⁷ Az egyedüli kivételt a telekkönyv jelentette, amelynek fontosságát ő maga is elismerte, ahogy azt is, hogy azt teljesen „magyar lábra állítani” nem lehet. L. Az Országbírói Értekezlet első ülése. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 15. p.
- ³⁸ „Az ősiségi pereknek folyamata, kivéve az 1836. 14. t. cz. alapján kezdetüket, felfüggesztetett az 1848. 15. t. ez. által – s e kivétellel, mely a naponkint, s legszámosabban előforduló eseteknek legnagyobb részét magában foglalja, ezentúl is felfüggesztethetik, s nem állhat ennek ellene az időközben érkezett ősiségi pátens sem, mely a létező törvény erejét meg nem szüntetheti.” L. Az Országbírói Értekezlet első ülése. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 14. p.
- ³⁹ Az Országbírói Értekezlet tizenharmadik ülése. *OBÉ jkv.* 1861. II. k. 290. p.
- ⁴⁰ Uo. 291. p.
- ⁴¹ DEÁK Ágnes: *From Habsburg Neo-absolutism to the Compromise 1849–1867*. New York, 2008. Columbia University Press, 476. p.
- ⁴² Erre maga Apponyi is utalt. L. Az Országbírói Értekezlet tizennyolcadik ülése. *OBÉ jkv.* 1861. II. k. 430. p.
- ⁴³ KÉPESSY Imre: The Consolidation of Hungarian Legal Practice with the Austrian Norms in 1861. *Studia Iuridica*, 2019. 80. sz. 155–168. p. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.4797>.
- ⁴⁴ Talál ez ügyben Kiss Albert 1911-ben írt megemlékezése, amelyben azt olvashatjuk, hogy az Országbírói Értekezletre hárult „megtalálni az Ariadne-fonalat, a mely a jogi zűrzavar labirintusából kivezet”. Kiss 1911. 37. p.
- ⁴⁵ Az alválasztmány javaslata. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 65. p.
- ⁴⁶ L. Első különvélemény. *OBÉ jkv.* 1861. I. k. 83–86. p.
- ⁴⁷ L. HU-MNL-OL-P szekció 1830 6. tétel Országbírói Tanács értekezletének iratai. 261–262. p.
- ⁴⁸ Uo. 265–266. p.
- ⁴⁹ Szentiványi Vincze felszólalása. Az Országbírói Értekezlet tizenegyedik ülése. *OBÉ jkv.* 1861. II. k. 235. p.
- ⁵⁰ KÉPESSY Imre: Büntetőjogi kérdések az Országbírói Értekezleten. In HACK Péter – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara (szerk.): *Emberek őrzője: Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*. Budapest, 2014. ELTE Eötvös Kiadó, 43–52. p.; KÉPESSY Imre: Strafrechtliche Fragen an der Konferenz der Landesrichter. In MEZEY, Barna (Hrsg.): *Die Auswirkungen politisch-sozialer Umbrüche auf das Strafrecht*. (Rechtsgeschichtliche Vorträge/Lectures On Legal History 73.) Budapest, 2017. Lehrstuhl für Ungarische Staats- und Rechtsgeschichte Eötvös-Loránd-Universität, 78–86. p.
- ⁵¹ KÉPESSY Imre: Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok elfogadásának egy elfeledett mozzanata. In MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. (Jogtörténeti Értekezések 50.) Budapest, 2021. Gondolat Kiadó, 167–175. p.

- ⁵² A „Függetlenek”nek Bécsből... *Sürgöny*, 1863. (április 11.) 82. sz. 1. p.
- ⁵³ RADY 2015. 229–230. p.
- ⁵⁴ Példaként szolgálhat Pauler Tivadar több kiadást megélt műve. PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan*. Pest, 1864. Pfeiffer Ferdinánd; a kérdés magánjogi vonatkozásaihoz l. továbbá HOMOKI-NAGY Mária: A nemesi magánjog szabályainak tovább élése a neoabszolutizmus idején. In MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. (Jogtörténeti Értekezések 50.) Budapest, 2021. Gondolat Kiadó, 130–140. p.
- ⁵⁵ KÉPESSY Imre: Kérdések az ideiglenes Törvénykezési Szabályok jogforrási jellegét illetően. In PERES Zsuzsanna – BATHÓ Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére. Labor est etiam ipse voluptas*. Budapest, 2021. Ludovika Egyetemi Kiadó, 608–317. p.
- ⁵⁶ Frank Ignác a szokásjogi források között említette a Királyi Tábla és a Hétszemélyes Tábla ítéleteit. FRANK Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban*. I. k. Buda, 1845. Magyar Királyi Egyetem, 72–73. p.; VÉKÁS Lajos: *Fejezetek a magyar magánjogtudomány történetéből*. Budapest, 2022. ORAC Kiadó, 19. p.
- ⁵⁷ Az 1861-ben visszaállított Curia kapcsán jegyzi meg Martyn Rady: „The courts of the Curia, which the ITSz restored, continued to be packed with barons, prelates, assessors and others.” L. RADY 2015. 230. p.
- ⁵⁸ *Spisi saborski Sabora Kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od god. 1861*. 4. k. 264. p.
- ⁵⁹ Nem hivatalos rész. *Sürgöny*, 1863. (február 11.) 33. sz. 1. p.
- ⁶⁰ Vegyes tudósítások. *Pesti Napló*, 1863. (március 5.) 3917. sz. 3. p.
- ⁶¹ Országbírói értekezlet. *Sürgöny*, 1863. (március 20.) 65. sz. 1. p.
- ⁶² A tervezett igazságügyi reform bevezetésének módjával kapcsolatban jelent meg a *Törvénykezési Csarnok* hasábjain egy eléggé kritikus hangvételű cikk. L. Az igazságügyi octroy kérdéséhez. *Törvénykezési Csarnok*, 1865. (január 10.) 3. sz. 9–11. p.
- ⁶³ L. NESCHWARA 2010. 122. p.
- ⁶⁴ GERGELY 2003. 322–323. p.
- ⁶⁵ L. CIEGER András (szerk.): *A kiegyezés*. (Nemzet és emlékezet) Budapest, 2004. Osiris, 26–31. p.
- ⁶⁶ GERŐ András: *Ferenc József és a magyarok*. Budapest, 2016. Habsburg Történeti Intézet, 165. p.
- ⁶⁷ MÁRKUS Dezső: Az Országbírói Értekezlet emlékünnepe. *Jogtudományi Közlöny*, 1911. 4. sz. 35. p. idézi: GROSSCHMID 1905. 869–870. p.
- ⁶⁸ Egyetértve Deák Ferencel, „miután a társas életben a magánjogviszonyokat szabályozó törvényekre mindennap szükség van – a szükség kényszeritené ki a törvényhatóságokat, hogy a hiányt pótolják, s ők octroyroznának, csakhogy egymástól különbözőleg teljesítenék ezt, s a törvénykezésében szükséges egyformaságot sokszínű tarkaság váltaná föl.” Az Országbírói Értekezlet tizenkettedik ülése. *OBE jkv.* 1861. II. k. 274. p.

